

Словы чэрвеня

Любоў Гаўрылюк

ПЕРАПРАЦОЎКА

Экалагічны трэнд, падобна, застаецца з намі надоўга. Прычым у гібрыдным выкананні, бо ў яго назапашаны велізарны наратыў: з навуковых ведаў, сацыяльных фактараў, эканамічнай гісторыі, гуманітарных тэорый. І ўсё гэта патрабуе досыць спецыфічнага, разнастайнага інструментару. Калі глядзець з пазіцыі формы, то і ілюстрацыйныя, і канцэптualныя праекты працуюць з адной мэтай: неабходнасць у экалагічнай свядомасці, безумоўная патрэба ў экасяброўскім прыняцці свету.

Нават у Ізраілі падчас майскага ваеннага канфлікту працягвалася выстава «Эра другаснага выкарыстання» – парк Леумі ў Рамат-Гане запрашае гасцей не толькі на лужкі з птушкамі, у ружоўнік і на спартыўныя пляцоўкі, але і ў Музей чалавека і жывёльнага свету. Выстава, тым не менш, куратарская: Эці Перкель і Мошэ Аш паклікалі двух мастакоў Хайма Ахаёна і Шлому Келай-Рагатка (выхадзец з Польшчы) для інсталювання арт-аб'ектаў гаражнага паходжання. Арт і гараж-як-прастора не раз у гісторыі мастацтва былі непадзельныя, і гаворка, як правіла, ішла пра рэчы брутальныя, у стылі брытанскага року. Цяпер жа куратары ўзялі за аснову даследаванне. Уразіла іх выснова пра тое, што ў бліжэйшыя 25 гадоў будзе выраблена больш аўтамабіляў, чым за ўсю гісторыю аўтамабілебудавання. І акрамя перапрацоўкі адходаў галіны, што можна прапанаваць грамадству? Мастакі робяць з металам усё, што толькі можна ўявіць: коўка, пайка, рэзка, плаўленне... Ці не ўспамінаецца вам наш Андрэй Капуснік з металапластыкай? «Б/У. Флора і фаўна» (2007) у галерэі «Інстытут культуры», «Жалеза скончылася» (2010) у галерэі «Ў»?

Падыход з іншага боку – дакументальны фільм Віктара Касакоўскага «Гунда» (2020) з яго чорна-белай гісторыяй свінні ды іншых хатніх жывёл. Чыста візуальная, без слоў і музыкі стужка... Ідэя там у тым, што кола гвалту пачынаецца са знішчэння жывёл і разрастаецца ў цывілізацыйным маштабе. Кола аб'ектаў усё шырыцца: услед за жывёламі і найбліжэйшымі экасістэмамі ахвярамі становяцца людзі, помнікі архітэктуры і мастацтва.

У прыроднай тэме толькі гэтага посткавіднага паўгоддзя адкрываецца шмат праектаў. Цікавая, напрыклад, «Аранжавая дзюна» ў Ламаносаве (прыгарад Санкт-Пецярбурга, РФ) на беразе Балтыйскага мора. Арт-аб'ект і асветніцкія акцыі вакол яго, на пляжы, упісаныя ў экалагічную праграму. Праект пазіцыянуецца як публік-арт у грамадскай прасторы. Азначым, што сам горад – былы Араніёнбаўм – валодае ўнікальнай класічнай спадчынай: адзіным сапраўдным, захаваным практычна без змен палацава-паркавым ансамблем XVIII стагоддзя.

А «Сем чароўных пагоркаў» Уга Рандзіноне ў пустыні Невада (ЗША) зусім іншыя. Вапнавыя камяні мясцовага паходжання складзеныя ў сем слупоў. Кожны з камяней афарбаваны яркімі, але бяспечнымі для прыроды флюарысцэнтнымі пігментамі. Уся інсталюцыя вытрымлівае інтэнсіўнае сонечнае святло, вецер і пясчаныя буры. Музей мастацтва Невады ўжо павінен быў разабраць канструкцыю – яна прастаяла планавыя два гады і яшчэ пяць, – але тут высветлілася, што ў яе «захахаўся» і суседні Лас-Вегас, і турысты. Выраслі яшчэ раз рэстаўраваць. Ідэя там у ахове лакальных геалагічных утварэнняў худу – востраканцовых скал, асновы якіх складзены з адносна мяккіх парод, а верхнія часткі руйнуюцца павольней. У гэтым штаце незвычайная культурніцкая спадчына: у пустыні Блэк-Рок з 1986 года праводзіцца штогадовы фестываль мастацтва Burning Man. Больш за семдзiesiąт тысяч чалавек прыязджаюць сюды і будуць горад літаральна на пяску, у поўнай адсутнасці цывілізацыі. Ніякага гандлю, ніякіх спонсараў, публікі, рэкламы. Праз тыдзень гэты ўтапічны горад спальваецца. Усе будынкi, прывезенае абсталяванне, транспартныя сродкі, усе аб'екты, касцюмы і арт-практыкі гасцей прысвечаны тэме вызвалення – гэта першапачаткова вельмі дорага каштуе, а потым знікае ў полымі. А потым сляды Burning Man прыбіраюцца да апошняй трэскі. Нічога падобнага ў свеце няма.

Чаму я акцэнтую ўвагу на кантэксте і культурнай спадчыне рэгіёнаў? Экалагічны трэнд жыве паўсюль, ён моцны, глабальны і не залежыць ад традыцый.

НЯЗМУШАНАСЦЬ

Вясёлыя, рамантычныя, брутальныя, наіўныя і вельмі майстэрскія працы. Ідэя цалкам дэмакратычная: у дачыненні да мастакоў, глядачоў, часу і геаграфіі. Такім чынам, гаворка пра «Я Манэ Я Шышкін Я Малевіч», мадэль якога вядомая ў свеце, але самай устойлівай яна стала ў Беларусі. Упершыню Уолтар Хопс паказаў «36 гадзін» (1976) у Вашынгтоне, прымаючы па адной працы ў кожнага ахвочага. І вось ужо пяць гадоў запар мастацтвазнаўца і куратарка Вольга Кліп развівае праект у Мінску. Адрозна скажу, што, як і ўсе інстытуцыі, Вольга выкарыстала пандэмічную паўзу для пошуку новых фармаўтаў прэзентацыі:

Хайм Ахаён. Аб'ект. Метал. 2020.

у 2020 годзе «ЯЯЯ» фізічна адкрыўся ў НЦСМ, але наведванні і суправаджальныя праграмы былі згорнутыя, а анлайн-фармат дададзены. У 2021-м для беларусаў выстава адбудзецца ў анлайне, аднак затое з'явілася ідэя праводзіць праект на розных пляцоўках у розных краінах. Бліжэйшым часам у Калінінградзе і Гданьску, з мясцовымі мастакамі. Каталогі з працамі аўтараў выдаюцца ўсе гады існавання праекта, з 2019-га з кантактнымі дадзенымі аўтараў. Падобна, выкарыстоўваючы ідэю, Беларусь сама становіцца заснавальніцай трэнду.

Чаму ідэя аказалася суперпапулярнай, спрэчнай і перспектыўнай? Адказ, здаецца, прасты: усе мастакі маюць права выставіць свае працы, незалежна ад перавага галерэй і куратараў; прафесійная супольнасць ацэніць іх толькі тады, калі гэтая магчымасць будзе рэалізаваная. Вольга называе ўсіх удзельнікаў праекта мастакамі: сярод іх ёсць людзі, для якіх мастацтва — хобі, арт-тэрапія і самадзейнасць, але ёсць сапраўды вельмі цікавыя аўтары. Падыход «ЯЯЯ» не выключае чалавека, які піша з дзяцінства або знайшоў сваё прызвание пасля 40 ці 60. Беларусы, расіян і палякаў аб'яднае агульны каталог — істотная падтрымка ў прамоцыі на рынку, сапраўдная база дадзеных. І яшчэ пра рынак і перавагі: праект прыцягвае ўвагу да мастацтва зусім новай публікі, і яе рэальна шмат — рэкордныя для арт-пляцовак лічбы наведванняў, чым не могуць пахваліцца прафесіяналы. Гэтая новая публіка зусім іх не ведае. Напрыклад, калі ў выніку галасавання глядачы выбралі працу Сяргея Грыневіча і адбылася яго персанальная выстава, аказалася, што сучасны, знакавы для Беларусі майстра ёй невядомы. Вось такая сітуацыя, падабаецца нам гэта ці не. Таму нават калі адны прызнаныя аўтарытэты вырашаюць, што «папулярны» фармат не для іх, нічога не перашкаджае іншым, не менш значным і кампетэнтным, далучыцца: калі яны актыўныя, калі ім цікава новае і незвычайнае. А незвычайна ў «ЯЯЯ» ўсё: татальная інсталяцыя з 600-700 работ стварае агульнае ўражанне! Так, ёсць бярозкі, коцікі і свечкі і на прафесійным арт-поле дастаткова. У какафоніі фарбаў, сюжэтаў, формаў дапамагае экскурсавод-мастацтвазнаўца, толькі гэта не крытыка пачаткоўцаў, а жаданне зразумець, што менавіта і чаму стварае такі эфект. На тым жа полі і з тымі ж задачамі «ЯЯЯ» падтрымлівае мастакоў у падрыхтоўцы добрага партфолія і CV, каб самастойна прадстаўляць сябе на гандлёвых пляцоўках — з гэтым ёсць пытанні ва ўсіх.

КАХАННЕ/НАВУКА

Так пазначыў матывацыю прыходу ў Харкаўскую школу фатаграфіі калекцыянер і заснавальнік Музея ХШФ Сяргей Лебядзінскі. Так, калегі, Музей! Адкрыецца бліжэйшым часам, а ў 2022 годзе — выстава ў Цэнтры Жоржа Пампіду. Адабраны ні многа ні мала 131 аўтар.

Чаму для Беларусі гэта важна? Таму што культурная мапа важнейшая за геаграфічную ды іншыя, — і ў метамадэрнісцкім праекце, у які мы цяпер залучаныя, гэта прадуктыўны канцэпт. У нас таксама ёсць Мінская школа фатаграфіі, у нас таксама ёсць старт у яе даследаваннях, ёсць дыскусіі, ёсць міжнароднае прызнанне. Выставы, публікацыі, вядомасць на радзіме — працэс развіваецца вельмі павольна і з непазбежнымі стратамі, але ён ідзе. Шмат адрозненняў з гісторыяй ХШФ, але шмат і агульнага. Таму важны прыклад і веданне таго, што менавіта адбываецца ў Харкаве: з аднаго боку, мы не апрапрыюем досвед і культурную спадчыну іншай краіны, з іншага — можам ацаніць іх, як людзі з ужо наяўным культуралагічным бэкграўндам. Глядзіце, як гэта цікава! У падставе ХШФ — таксама клуб, толькі абласны (1971). Затым прыход групы «Час» з уласнай «тэорыяй удару». Тры пакаленні фатаграфіаў школы ды яшчэ два аб'яднанні — «Група хуткага рэагавання» і «Шыла».

У кожным пакаленні былі свае ключавыя постаці: у першым — Барыс Міхайлаў, які выстаўляўся і ўдастоены прэміі Hasselblad, адзіны з украінскіх мастакоў зрабіў выставу ў MoMA; у другім — Сяргей Браткоў, у трэцім — Данііл Рэўкоўскі і Андрэй Рачынскі. Фатаграфія, калажы, відэа-арт, перформансы і бясконцыя эксперыменты. І бясконцы жах даследчыкаў страціць дакументацыю і архівы.

Як часта здаралася ў постсавецкай прасторы на рубяжы стагоддзяў, унутры краіны аўтараў ведалі мала і цікавасці да іх не праяўлялі: праблем і без таго было дастаткова. Вялікіх выстаў адбылося ўсяго дзве: у ПінчукАртЦэнтры (2019) і «Аўтар у гульні» ў Ярмілаў-цэнтры (2021).

Вельмі цікавая дыскусія: феномен ХШФ ёсць, але гісторыя яго завяршылася — адно меркаванне. Не, пераемнасць захоўваецца — іншае. Яшчэ сумнеў: не ўсе аўтары жылі ў Харкаве. А хто ёсць? Адны прыйшлі самі (з любові), іншых залічваюць да ХШФ эксперты: паводле ключавых падыходаў, візуальных рашэнняў.

Для пачатку Сяргей Лебядзінскі сабраў грамадскую арганізацыю з канкрэтнай назвай «Музей ХШФ» — і вось ужо частка заводу «Манометр» рамантуецца пад памяшканні музея. Будынак з гісторыяй, пачатак XX стагоддзя. Па плане тут будуць выставачная зала, архіў, бібліятэка, канферэнц-зала, офісы для даследчай працы. Суполка ўжо выдала некалькі фотакніг і манаграфіяў Надзеі Бернар-Кавальчук. Паспехаў, сябры! 📞

З экспазіцыі выставы 2019 года.
Фота Дзіны Даніловіч.

Сяргей Браткоў. Фатаграфія. 2020.